

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU LGBTIQ POPULACIJE U SRBIJI, ZA 2009. GODINU

*Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, 2010. godina*

**Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, Srbija**

tel: +381 11 323 1547, +381 11 337 4018, +381 11 337 3048
fax: +381 11 337 3011

e-mail: labris@labris.org.rs
web: www.labris.org.rs

Naziv publikacije:
Godišnji izveštaj o položaju LGBTIQ populacije u Srbiji

Autorka: Dragana Vučković i Marija Savić
Prevod na engleski: D. Saržinski
Lektura i korektura: Aleksandra Delić
Prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz

Štampa: Standard 2, Beograd

Tiraž: 500

Štampanje ovog izveštaja omogućeno je zahvaljujući podršci organizacija
MamaCash, Open Society Institute iz Budimpešte i Sigrid Rausing Trust

**ma
ma
cash**

**OPEN SOCIETY INSTITUTE
& Soros Foundations Network**

SIGRID RAUSING TRUST

Beograd, 2010. godina

SADRŽAJ

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU LGBTIQ POPULACIJE U SRBIJI, 2009

Uvod.....	5
Povorka ponosa 2009 "Vreme je za ravnopravnost" - hronologija događaja.....	5
Mediji.....	9
Institucije.....	13
Diskriminacija i nasilje.....	14
Ostale aktivnosti Labrisa u 2009. godini	
Info centar.....	14
Edukacija i lobiranje	15
Pravno savetovalište	16
Prateće aktivnosti nakon zabrane Povorke ponosa	16
Zaključci i preporuke	16

PRILOZI

Prilog 1: "Stop rušenju zakona protiv diskriminacija"	19
Prilog 2: Saopštenje Koalicije protiv diskriminacije povodom pretnji smrću državnom sekretaru Marku Karadžiću	21
Prilog 3: Proglas Neka bude Povorka ponosa, potpisan od strane 89 organizacija	22
Prilog 4: Rešenje Direkcije policije.....	23
Prilog 5: Principi o međusobnoj saradnji i usaglašenom delovanju organizacija za LGBTIQ ljudska prava	24

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU LGBTIQ POPULACIJE U SRBIJI, ZA 2009. GODINU

UVOD

Najvažniji događaj u 2009. godini vezan za položaj LGBTIQ populacije svakako je organizovanje Povorka ponosa, tj. Belgrade Pride 2009. Imajući u vidu da je Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava jedina od svih LGBTIQ organizacija bila uključena u Organizacioni odbor Povorka ponosa od početka do kraja organizacionog procesa, izveštaj o položaju LGBTIQ populacije za 2009. godinu će se pre svega baviti dešavanjima vezanim za ovaj događaj.

Povorka ponosa 2009 pod sloganom *Vreme je za ravnopravnost* zakazana je za 20. septembar u 11 časova na Platou ispred Filozofskog fakulteta, a zabranjena je samo 24 časa pre nego što je trebalo da se održi. Premijer Republike Srbije, G. Mirko Cvetković, je na sastanku u Vladi Republike Srbije 19. septembra u 11 časova uručio rešenje Ministarstva unutrašnjih poslova kojim se lokacija skupa premešta na Ušće. U rešenju, koje je ispred MUP-a potpisao Direktor policije Milorad Veljović¹, stajalo je da se lokacija skupa premešta zbog “ekstremno visokih rizika”. Ovim je Povorka

ponosa de facto zabranjena jer je onemogućeno da se Povorka održi na mestu koje je unapred predviđeno i prijavljeno policiji, a organizatorima/ima nije ostavljeno pravo žalbe niti im je dostavljeno objašnjenje kako promena lokacije može da doprinese bezbednosti skupa.

POVORKA PONOSA 2009 VREME JE ZA RAVNOPRAVNOST HRONOLOGIJA DOGAĐAJA

MART – Polazeći od potrebe da se problemi sa kojima se svakodnevno suočava LGBT populacija u Srbiji učine vidljivim i da se, kroz saradnju i pritisak na državne institucije i organe, civilni sektor i javno mnjenje krene u njihovo rešavanje, udruženja Gej strejt alijansa i Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava potpisale su 31.03.2009. “Memorandum o saradnji” sa ciljem da organizuju Povorku ponosa 2009. godine. Potpisnice memoranduma su nakon toga formirale Organizacioni odbor (OO) Povorka ponosa i usaglasile Akcioni plan o organizovanju ove manifestacije. Nakon usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije GSA objavljuje rezultate istraživanja javnog mnjenja o odnosu prema LGBT populaciji i

1 Prilog br. 4

prvi put daje nagoveštaj o održavanju Povorka ponosa. Tom prilikom Marko Karadžić, državni sekretar u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, izjavljuje da će ovo ministarstvo podržati Povorku ponosa.

APRIL – Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava i Gej strejt alijansa objavljuju da su otpočeli pripremu Povorka ponosa, a ubrzo im se priključuje još nekoliko LGBTIQ i ljudskopravaških organizacija, kao i individualnih aktivistkinja i aktivista (Siguran puls mladih, Queer Beograd, Queeria centar, Dušan Kosanović, Milica Đorđević, Mina Pejić).

MAJ – Krajem maja dolazi do trzavica unutar Organizacionog odbora. Nakon što je lider GSA Boris Milićević objavio da će Parada biti održana 23. avgusta, dan uoči Madoninog koncerta, Organizacioni odbor doneo je odluku o isključenju GSA iz daljih priprema te manifestacije, uz saopštenje da je takav čin doveo do ozbiljnog ugrožavanja bezbednosti učesnika i organizatora manifestacije, ocenivši Milićevićevo javno istupanje kao "neodgovorno". Upravo u to vreme, kada su počele spekulacije oko datuma parade, počinju da se pojavljuju prve otvorene pretnje u medijima: "Definitivno ćemo ih razbiti. Sinodu smo uputili pismo u kom ih molimo da svojim zalaganjem spreče krvoproliće. Ako hiljade Srba izađe na ulice i dođe u kontakt sa kolonom pедера i političara, svašta može da se desi. Oni sami pozivaju na nasilje time što izvode svoje satanističke obrede na prestoničkim ulicama", bio je komentar Miše Vacića iz pokreta 1389 objavljen u listu *Alo*, krajem maja.

JUN – Organizacioni odbor je 05.06.2009. angažovao stručnjake sa Fakulteta za bezbednost na čelu sa dr Zoranom Dragišićem da izrade bezbednosnu procenu skupa kojom su obrađene opšta bezbednosna situacija, potencijalni nosioci ugrožavanja skupa, načini ugrožavanja skupa, lokacija i datum održavanja skupa i dati predlozi preventivnih mera koje je trebalo preduzeti radi zaštite skupa. Povorka ponosa je procenjena kao skup visokog rizika. Organizacioni odbor je u ovom periodu pokušao da inicira sastanak sa Policijskom upravom grada Beograda, kada je iz PU stigao odgovor da nema osnova za dalji kontakt, obzirom da skup nije prijavljen.

JUL – Nakon toga je skup prijavljen 09.07.2009, za 20.09.2009 u 11h na Platou ispred Filozofskog fakulteta sa šetnjom kroz ulicu Vase Čarapića, preko Trga Republike i Knez Mihajlovu ulicu nazad do Platua kod Filozofskog fakulteta - od strane udruženja građana Queeria – centar za promociju kulture nenasilja i ravnopravnosti. Sledećeg dana je kontaktiran Slobodan Vukolić, načelnik Policijske uprave grada Beograda, koji je zamolio da se sastanak pomeri za narednu nedelju, obrazlažući to umorom zbog prethodnog održavanja Univerzijade u Beogradu. U međuvremenu, 17.07.2009. Direktor policije MUP-a Miloradu Veljoviću je poslat dopis sa molbom da zakaže sastanak u vezi obezbeđivanja skupa, ali pismeni odgovor nikad nije dobijen. U utorak, 21.07.2009. javnosti je objavljen datum održavanja Povorka ponosa - 20.09.2009. Narednih dana fasade Beograda osvanjuju ispisane grafitima "Smrt pederima" i "Stop gej paradi", potpisanim od strane Otačastvenog pokreta Obraz i navijača "Partizana", nakon čega su se predstavnice OO sastale sa gradskom ombudsmankom Dušankom Gaćešom. Grafiti sa državnih institucija su ubrzo okrečeni (ali ne i oni na zgradama u privatnom vlasništvu), nakon čega je usledio novi talas poziva na linč na zidovima Beograda i drugih gradova u Srbiji.

Organizacioni odbor je 13.07.2009. na poziv Povorka ponosa Zagreb Pride-a posetio ovu manifestaciju u Zagrebu, gde je održan sastanak o njihovim iskustvima, i gde su predstavnici Organizacionog odbora dobili detaljan uvid u organizovanje identičnog skupa u relativno sličnom regionalnom kontekstu, sa posebnim obraćanjem pažnje na najranjivije tačke skupa – dolazak i odlazak, kao i saradnju sa policijom. U organizaciju parade uključuje se EXIT festival, što je za celu manifestaciju bio značajan korak, pošto je EXIT ponudio pomoć oko marketinga, skretanja medijske pažnje na tu manifestaciju, kao i oko produkcije u svakom obliku.

AVGUST – 11.08.2009. je održan prvi sastanak sa načelnikom Uprave policije republike Srbije Mladenom Kuribakom, zamеником načelnika Uprave policije pukovnikom Zoranom Alimpićem i Aleksandrom Vasilijevićem na kome su dobijena apsolutna uveravanja da će policija adekvatno zaštititi skup. Mladen Kuribak je tom prilikom više puta predstavnicima OO pročitao član 5 Zakona o okupljanju građana, *Sl. glasnik RS*, br. 51/92 u kome stoji da je sazivač skupa odgovoran za održavanje reda na skupu, dok poslove

zaštite lične i imovinske sigurnosti učesnika javnog skupa i drugih građana, održavanje javnog reda i mira, bezbednosti saobraćaja i druge poslove koji se odnose na obezbeđivanje javnog skupa obavlja Ministarstvo unutrašnjih poslova. Zaključak sastanka je bio da predstavnici OO i policije treba da budu u svakodnevnom kontaktu, a Kuribak je imenovao Aleksandra Vasiljevića za kontakt osobu sa Organizacionim odborom. Organizacioni odbor je kontaktirao Aleksandra Vasiljevića 15.08.2009, koji je tog dana otišao na godišnji odmor, pa je kontakt sa OO preuzeo potpukovnik Golub Gačević iz MUP-a Srbije. Bezbednosna procena skupa stručnjaka sa Fakulteta bezbednosti je zvanično od strane OO prosleđena MUP-u 17.08.2009. Skup je ponovo prijavljen 31.08.2009, za isti datum i mesto, ovaj put od strane 8 fizičkih lica koja su činila OO. Kvirija centar istupa iz Organizacionog odbora samo tri nedelje pre zakazanog marša, 31.08.2009., uz objavljivanje saopštenja za javnost u kojem objašnjava da je razlog istupanja iz OO Povorke ponosa "nedostatak kulturnog i umetničkog sadržaja".

SEPTEMBAR – 07.09.2009. Poslat je dopis policiji sa detaljnim planom aktivnosti vezanim za organizaciju i bezbednost Povorke ponosa putem kojeg je od MUP-a zatraženo mišljenje o tom planu, a zvanični pismeni odgovor na taj dopis nikad nije dobijen.

08.09.2009. Načelnik Uprave policije republike Srbije Mladen Kuribak pozvao je koordinatora izrade Bezbednosne procene skupa, dr Zorana Dragišića, koji je OO u telefonskom razgovoru preneo informaciju da je tim telefonskim pozivom general Kuribak zatražio od njega da ubedi OO da odloži skup.

10.09.2009. održan je sastanak na inicijativu OO na kome su prisustvovali predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Golub Gačević i Aleksandar Vasiljević. Sastanak nije proizveo opipljive rezultate niti zaključke. Generalna poruka policijskih zvaničnika upućena OO bila je da je još rano za diskusije o operativnim problemima organizacije Povorke i da MUP još uvek pravi procenu i strategiju.

11.09.2009. održan je sastanak sa načelnikom Odeljenja za javni red i mir Milanom Stanićem i načelnikom Policijske uprave

grada Beograda Slobodanom Vukolićem, na kome su obavešteni o gostima iz inostranstva koji dolaze na Povorku ponosa, odakle dolaze, gde će biti smešteni i o njihovom broju. Istog dana je Gradskoj opštini Stari grad, koja je nadležna za poslove iz komunalne oblasti, predata prijava skupa u pokretu. Prijava je podneta i gradskom Sekretarijatu za saobraćaj zbog posebne organizacije saobraćaja za vreme skupa.

12.09.2009. Na TV B92 premijerno su prikazani promotivni spotovi za Povorku, u kojima učestvuju poznate ličnosti, među kojima su Nikola Đuričko, Bebi Dol, Mirjana Karanović, Milutin Petrović, Hristina Popović, Dragan Bjelogrić, Kebra i Gorčin Stojanović. Istog dana održana je Porodična šetnja, u organizaciji Srpskog sabora Dveri, koju su podržale neke druge javne ličnosti. Organizatori izjavljuju da taj događaj nije odgovor na Paradu, ali ni danas nije jasno šta bi drugo moglo da bude smisao i svrha okupljanja. Mladen Obradović iz Otačastvenog pokreta Obraz, direktno u kameru TV B92, poručuje: "Svi znaju šta će se dogoditi ako pokušaju da održe tu paradu srama i isključivu odgovornost za sve što se tada bude događalo snose organizatori. Ako misle da mogu nekažnjeno da guraju prst u oko čitavom narodu, onda se grdno varaju, čekamo ih".

13.09.2009. u emisiji "Utišak nedelje" na TV B92, Željko Nikač, pomoćnik načelnika Policijske uprave Republike Srbije izjavljuje da ne isključuje mogućnost zabrane održavanja skupa, ukoliko bezbednosni rizici ukažu na to.

14.09.2009. Na inicijativu ministra za ljudska i manjinska prava Svetozara Čiplića, održan je sastanak sa njim i Mladenom Kuribakom, Slobodanom Vukolićem, Golubom Gačevićem i još nekim predstavnicima MUP-a i Žandarmerije čija imena OO nisu bila poznata. Na tom sastanku je OO preneto da se Povorka ponosa može održati kao stacionaran skup na Platou ispred Filozofskog fakulteta, ali da se šetnja mora otkazati jer je suviše rizična. Mladen Kuribak je predstavnicima OO ponovo nekoliko puta na glas čitao član 5, stav 1 Zakona o okupljanju građana. Na ovom sastanku su predstavnici policije više puta insistirali na tome da je odgovornost OO sve što se tog dana bude dešavalo u gradu u smislu eventualnog

nasilja i materijalne štete. Takođe, OO je tada izrazio nezadovoljstvo saradnjom sa predstavnicima policije koji do tada i dalje nisu dali konkretne odgovore na sve bezbednosne planove i predloge koji su im upućeni i predočeni. Na konkretno pitanje u vezi policijskog obezbeđivanja najranjivije tačke skupa – organizovanog odlaska, za koje je OO predložio autobusko razvoženje učesnika Povorka ponosa, predstavnici policije se na glas smeju i govore da učesnici treba da se razilaze po sistemu, citat: “kud koji, mili moji.”

15.09.2009. U dnevnik listovima “Politika” i “Večernje novosti” se iznosi “procena srpskih bezbednosnih službi da će 20. septembra ove godine desničarske organizacije, udruženja roditelja i navijača zajednički pokušati da nasilnim putem spreče održavanje “Parade ponosa”, ako u međuvremenu njeni organizatori sami ne odustanu od okupljanja”, kao i konkretna zastrašivanja javnosti i organizatora skupa sa detaljnim opisima načina i lokacija na kojima će nasilničke grupe pokušati da napadnu skup. Istog dana je održan sastanak OO sa ministrom policije Ivicom Dačićem koji je potvrdio da će skup biti adekvatno zaštićen.

16.09.2009. Tužilac Slobodan Radovanović izjave, pretnje i navjave nasilja putem medija karakterisao je kao polemičke tonove, ne videvši prostor za sopstveno delovanje. U isto vreme, na forumima i socijalnim mrežama, Fejsbuk grupama za podršku Povorci i svuda gde im se ukaže prilika, divljaju pristalice ultradesničarskih organizacija, detaljno vrlo maštovito opisuju šta će sve raditi “pederima”, iz čega će pucati, odakle bacati Molotovljeve koktele, koga će seckati i šta će mu se posle, tako iseckanom, događati. Ministar policije Ivica Dačić saopštava iz dana u dan da je zbog velikog bezbednosnog rizika Ministarstvo unutrašnjih poslova odlučilo da Povorku ponosa obezbeđuje nekoliko hiljada policajaca. Istovremeno, pažljivom slušaocu ne može da promakne velika nervoza ministra i dobro zavijene kritike na račun ostatka Vlade koji na temu Povorka još uvek čuti.

17.09.2009. je od strane Sekretarijata za saobraćaj dobijena Sa Glasnost da se uz asistenciju MUP-a može izvršiti posebna organizacija saobraćaja uz ispunjenje određenih uslova, gde se navodi da podnosilac zahteva (OO) “snosi sve proistekle troškove kao i

uvećane troškove ostalih organizacija i građana koji su posledice održavanja manifestacije”. Istog dana je održana poslednja Konferencija za medije pred Povorku ponosa, na kojoj je prvi put objavljena ruta skupa.

Takođe, tog dana je poslat novi dopis Golubu Gačeviću o dodatnim merama bezbednosti, koji je sadržao pitanja o načinu na koji će biti obezbeđene najranjivije tačke skupa, kao i zahtev da se OO daju potrebne informacije i odgovori na ta pitanja. Ni na ovaj dopis nije dobijen zvaničan odgovor. Istog dana je održan novi sastanak sa Mladenom Kuribakom, Slobodanom Vukolićem i Zoranom Alimpićem na kome su od OO zatražene mape trase šetnje i satnica događaja, a od MUP-a ponovno konkretni odgovori na prethodno postavljena pitanja i planove OO. Tokom ovog sastanka predstavnicima OO je pušten video snimak razbijanja policijskog kordona automobilom, kao primer nečega što može da se desi, pominjana je mogućnost da nasilnici lete paraglajderima iznad skupa i da bacaju oštre objekte, što pripadnici MUP-a ne bi mogli da spreče, kao i eventualno bacanje bombi na skup i napada pištoljima. Od ministra za ljudska i manjinska prava Svetozara Čiplića stiže poruka sa predlogom da se skup izmesti na Ušće, jer je to bezbednije.

18.09.2009. Mladenu Kuribaku je poslat dopis u kome se izražava zabrinutost zbog nepostojanja operativnih dogovora o tome na koji način će najranjivije tačke skupa biti zaštićene od strane policije. U ovom dopisu su ponovo zatraženi odgovori na tri najvažnija pitanja: da li će i na koji način policija učestvovati u kontroli učesnika Povorka pri ulasku na Plato? Da li će sumnjiva lica biti udaljavana sa mesta održavanja skupa, uz konsultacije sa OO i redarskom službom? Da li će i na koji način policija pružiti asistenciju u vezi sa predloženim organizovanim odlaskom učesnika sa skupa? Na ta pitanja OO ponovo nije dobio odgovor. Istog dana je održan sastanak sa Mladenom Kuribakom, Zoranom Alimpićem, Slobodanom Vukolićem i Aleksandrom Vasilijevićem na kome je ponovo nekoliko puta pročitana član 5 Zakona o okupljanju građana. Takođe, predstavnici policije su tada rekli da oni nemaju način da spreče ulazak na skup lica za koje se pretpostavlja da bi mogla da se infiltriraju u skup i izvrše napad iznutra, čime bi, kako su naglasili, odgovornost za nasilje bila na OO kao organizatorima.

Nedugo zatim Mladen Kuribak je izašao iz kancelarije zbog telefonskog poziva, posle koga se vratio i saopštio da mu je upravo predočena "politička odluka vrha države" da se Povorka izmešta na Ušće i da će samo ukoliko se tamo održi biti adekvatno zaštićena, te da će se izaći u susret svim predlozima OO u pogledu zaštite najranjivijih delova skupa. Te večeri je oko 22h održan sastanak i sa Milanom Stanićem u vezi sa zaštitom stranih državljana.

19.09.2009. u 10h ujutru održan je sastanak OO sa premijerom Vlade Republike Srbije, Mirkom Cvetkovićem, koji je ponovio predlog pomeranja skupa na Ušće, bez konkretnih objašnjenja na koji način bi skup tamo mogao biti zaštićen, nakon čega je predstavnicima OO uručio osporeno rešenje direktora policije Milorada Veljovića kojim se po prvi put zvanično objavljuje da MUP menja lokaciju skupa na Ušće ili Plato ispred Palate Srbija, tj. indirektno ga zabranjuje, zbog "ekstremno visokih rizika".

OKTOBAR – Petoro članica/ova nekadašnjeg Organizacionog odbora Povorka ponosa podnelo je žalbu Ustavnom sudu zbog zabrane Povorka ponosa² koja je trebalo da se održi 20. septembra. Ustavna žalba Ustavnom sudu Republike Srbije podneta je kako bi se osporilo rešenje kojim je Direkcija policije Ministarstva unutrašnjih poslova naložila organizatorima da premeste skup iz centra Beograda na Ušće, kao i zbog propuštanja državnih organa da učine sve što je u njihovoj moći da spreče nasilje nad učesnicima Povorka ponosa i da obezbede ostvarivanje elementarnog ustavnog prava na slobodno javno okupljanje. Uprkos tome što su podnositeljke/i žalbe ubrzo potom podnele/i predstavku i Evropskom sudu za ljudska prava jer za to ne postoje proceduralne prepreke, šansa je data i domaćem pravosuđu da ispravi nepravdu. Podnosiocima Ustavne žalbe u ovom slučaju zastupa Beogradski centar za ljudska prava.

DECEMBAR – Petoro članica/ova Organizacionog odbora Belgrade Pride podnelo je predstavku Evropskom sudu za ljudska prava zbog zabrane Povorka ponosa.

2 Kompletan dokument žalbe Ustavnom sudu Republike Srbije možete preuzeti na:

http://belgradepride.rs/images/stories/vesti_razno/ustavna_zalba.pdf

MEDIJI

I dok je druga polovina 2009. godine bila sasvim u znaku organizovanja Povorka ponosa, te svih propratnih dešavanja, možemo reći da je usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije bio događaj koji je obeležio prvu polovinu 2009. godine.

Ako se može reći i da mediji nisu bili najveći saveznici LGBT organizacijama za ljudska prava tokom procesa organizovanja Povorka ponosa, jer su često prenosili govor mržnje i pretnje koje su dolazile iz redova fašističkih i desničarskih organizacija, onda isto tako možemo konstatovati da su, uz nevladine organizacije za ljudska prava, mediji bili ključni za pritisak na predstavnike vlasti da se Zakon o zabrani diskriminacije usvoji. U momentu kada je, nakon intervencije predstavnika Srpske pravoslavne crkve, zakon povučen iz skupštinske procedure, a razlog je bio navodno neslaganje predstavnika tradicionalnih verskih zajednica sa odredbama kojima se zabranjuje diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, bila je potrebna snažna reakcija čitave javnosti da bi Zakon o zabrani diskriminacije bio usvojen sa svim svojim odredbama.

Čitavih mesec i po dana je trajala prava medijska ofanziva na temu povlačenja Zakona o zabrani diskriminacije iz procedure i objavljeno je preko 200 tekstova o ovome, različitih veličina i u raznim rubrikama, u dnevnim štampanim medijima u Srbiji.

Najviše tekstova koji su govorili o povučenom zakonu su bili neutralno kontekstuirani, sa predstavnicima nevladinog sektora kao jednim od izvora informacija. Ipak, neki mediji su se služili i pogrdnom terminologijom i diskriminatornim jezikom, i to baš kada je reč o LGBT populaciji i u ovome je svakako prednjačio list Pravda. S druge strane, list Borba svakako je bio veliki saveznik organizacija civilnog društva, kao i list Danas.

Opšti utisak je da se, bez medija, čitava borba da se Zakon o zabrani diskriminacije vrati u proceduru, ne bi završila tako dobro po manjinske grupe, i uopšte ljudska prava u Srbiji. Često su mediji koji su objavljivali govor mržnje prema LGBT populaciji, to činili

u formi pisma čitalaca, zaboravljajući, ili možda i ne, da bez obzira na autora teksta, dakle bio on novinar, sagovornik ili čitalac – govor mržnje je govor koji je zabranjeno objavljivati, i to postojećim Zakonom o javnom informisanju.

Navodimo dva teksta koja su očigledno prenošenja govora mržnje i diskriminatornih stavova prema LGBT osobama.

Pravda, 17.03.2009 Strana: 22

SVE SRPSKE TELEVIZIJE PROPAGIRAJU GEJEVE

Autor: V. MILADINOVIĆ

Dizanje prašine oko prava homoseksualaca samo duva ve-tar u njihova jadra

Najpre da na samom početku kažem da nisam od onih koji se zalažu za nasilno "rešavanje" spora sa homoseksualcima oko njihovih "ugroženih" prava. Neka svako radi šta hoće, ali u svojoj kući. Da li će on spavati sa svojim dečkom, ili će ona spavati sa svojom devojčicom, da li će živeti zajedno – to je samo njihova stvar. Baš kao što je moja stvar izbora da li ću da živim sa svojom lepšom polovinom u bračnoj ili vanbračnoj zajednici.

Takođe, hoću da kažem da su mi poznati primeri homoseksualnosti iz antičke i novije istorije. Kao i da mi je poznato da je dobar deo intelektualaca, političara, lekara, slikara, glumaca, pevača (čije pesme evo upravo sada, dok pišem ovo pismo slušam) - gej. Ni sa tim nemam problem. Ono što mene interesuje je - zbog čega se toliko buke diže oko donošenja jednog zakona u Skupštini Srbije, kada je dobro poznato (a to je i ministar Ljajić potvrdio) da je Ustavom predviđeno da brak u Srbiji podrazumeva heteroseksualnu vezu? Dakle, ako gej populacija bude htela da se ženi (udaje) - moraće to da radi u nekoj drugoj zemlji. Dragi novinari, zar ne mislite da upravo time što dajete toliko prostora diskusiji na temu ugroženosti gej osoba - radite u prilog ostvarivanja njihovih "prava"? Upravo kao što u prilog gej osoba već više od 25 godina radi pre svega državna televizija! Kako, pitaće se mnogi.

Pa jednostavno: setite se samo serije "Dinastija", u kojoj je jadni Blejk imao nestašnog i neshvaćenog sina? Ili potom serije "Beverli hils" gde je takođe bilo onih koji su "šarali po sopstvenom dvorištu"? Da ne govorimo o tome da smo se do skoro smejali seriji "Vil i Grejs",

u kojoj je glavni muški junak - gej! Hoćemo li dalje? Najgore je što su te serije - prema oceni naših "dušebrižnika" - sasvim prihvatljive za one koji imaju 12 godina - kada klinici i klinceze polno sazrevaju. Zašto onda ne bi i oni probali kako je to poljubiti dečka, kada to može njihov omiljeni televizijski junak? Uostalom, u tako nečemu nema nasilja, protiv kog se svi borimo, zar ne? Sve je to, dragi moji, dobro oprobani scenario koji je primenjen već mnogo puta u raznim zemljama. Nije to uvoz sa zapada, jer je dobro poznato da homoseksualaca ima svuda. Samo je pitanje koliko je ta pojava transparentna. Videćete, samo je pitanje dana kada će se gejstrejt alijansa pojaviti na izborima. Gospodina Borisa Milićevića već vidim za nekoliko godina u parlamentu, iako oni koji su dobro upućeni u političke prilike, tvrde po kuloarima da homoseksualce odavno imamo u parlamentu, pa čak i u vladi Srbije. I to nije novina. Naprotiv - samo što su se ti pojedinci svojevremeno skrivali iza mačo maske. Nebitno. Mene samo interesuje zbog čega ćemo dozvoliti da se uz pomoć države organizuje gej parada u Beogradu. Zar ne postoji način da država bolje potroši pare koje će potrošiti tog dana? Znam, reći će ljudi iz gej lobija da oni od Srbije ne traže pare za organizaciju, ali je činjenica da i samo obezbeđenje skupa - košta. Treba gomilu policije izvesti na ulice, kako bi zaštitili homoseksualce od gnevničkih desničara i tradicionalista. Ako smo već za zaštitu prava onih koji su ugroženi, zar ne bismo mogli da taj novac koji će biti potrošen za logistička pitanja tog skupa - usmeri na primer Romima ili beskućnicima?

*V. Miladinović
Beograd*

Večernje Novosti, 06.03.2009 Strana: 4

UGROŽENA SLOBODA VERE

Autor: P. V.

Predlogom Zakona o antidiskriminaciji neposredno se krše sloboda vere i savesti verujućih građana, kao i sloboda delovanja crkava i verskih zajednica, garantovane zakonima i Ustavom, kaže se u pismu koje je Sinod SPC uputio predsednici parlamenta Slavici Đukić -Dejanović, Vladi i Ministarstvu za ljudska i manjinska prava. Crkva kritikuje uvođenje kategorija rodnog identiteta

(transeksualnosti) i seksualne orijentacije (homoseksualnosti) kao posebnih osnova diskriminacije. Crkva ukazuje da je neophodno imati u vidu i ugledne naučne autoritete koji smatraju da je izražavanje rodnog identiteta kroz transeksualnost izraz mentalnog poremećaja, kao i one koji su utvrdili da ne postoje naučni dokazi da je seksualna orijentacija urođeno svojstvo.

Uprkos Zakonu o javnom informisanju koji zabranjuje objavljivanje informacija koje podstiču nasilje, mržnju, diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije – možemo reći da su pojedini mediji bili glavni kanal za prenošenje pretnji i najave linča učesnika Povorka ponosa a od strane nasilničkih grupa. Jedan od zapamćenih primera su svakako tekstovi objavljeni 15.09.2009. u dnevnim listovima "Politika" i "Večernje novosti" a u kojima se iznosi "procena srpskih bezbednosnih službi da će 20. septembra ove godine desničarske organizacije, udruženja roditelja i navijača zajednički pokušati da nasilnim putem spreče održavanje "Parade ponosa", ako u međuvremenu njeni organizatori sami ne odustanu od okupljanja", kao i konkretna zastrašivanja javnosti i organizatora skupa sa detaljnim opisima načina i lokacija na kojima će nasilničke grupe pokušati da napadnu skup.

Kako bi bilo što jasnije o kakvom je kršenju svih profesionalnih i etičkih novinarskih načela reč, u nastavku izveštaja prenosimo delove nekih tekstova u kojima su predstavnici fašističkih organizacija najavljivali šta će sve učiniti 20. septembra, tj senzacionalističke naslove koji su svakako doprinosili atmosferi u kojoj je bilo moguće pretiti i činiti nasilje - bez straha od sankcije.

Tekstovi:

Kurir, 01.09.2009. Strana: 5

PANIKA

Autor: N. BULATOVIĆ

...

S druge strane, Miša Vacić, portparol pokreta "1389", savetuje Dragana Đilasa da se ugleda na gradonačelnika Moskve koji je sprečio gej paradu.

- Jasno je da postoji velika opasnost po opštu bezbednost i mislim da nikome nisu potrebne krvave scene, da se od Beograda pravi Belfast ili Bejrut. Ako ipak dođe do gej parade, narod će je razbiti. Biće to "parada po nosu". Znamo iz Biblije kako su prošli Sodoma i Gomora zbog pederastije i sličnih bo-leština. Spaljeni su ognjem - poručuje Vacić.

Ivan Ivanović, predsednik organizacije "Naši" iz Aranđelovca, kaže da će SPC istog dana organizovati litiju u Beogradu.

- Ako tako bude, pridruzićemo se litiji , ako ne, pokušaćemo da okupimo što više ljudi da se spreči parada - najavljuje Ivanović.

Mladena Obradovića, predsednika "Obraza", zanima samo "odbrana srpstva i vrednosti zdravog društva".

- Doći će ogromna masa ljudi iz svih krajeva gde žive Srbi. Naša poruka pederima je jasna: Čekamo vas - ponavlja Obradović.

...

Alo!, 21.07.2009. Strana: 3

GEJ PARADA U SEPTEMBRU

Autor: E. A.

Miša Vacić iz pokreta 1389 kaže da je još rano, ali da može doći do organizacije kontraskupa u kom bi učestvovala mnoge patriotske grupe, navijači i predstavnici pravoslavne crkve.

- Odlično što je septembar. Taman će svi doći sa odmora, đacima počinje škola, a navijačima sezona - kaže on i dodaje da se ne radi o toleranciji, već "o poslednjem poniženju našeg naroda". - Stav mnogih policajaca je bio "ambasade moramo da čuvamo, a pedere nećemo". I pre devet godina su imali svoja naređenja, pa se zna šta je onda bilo! - kaže Vacić i naglašava da, što se njih tiče, parada sigurno neće biti održana, a da je podrška LSV-a i LDP-a dokaz da marginalce uvek podržavaju marginalne političke stranke, a ne one koje je narod birao.

Naslovi:

Kurir, 15.07.2009.

Peder odstranjuje Kosovo!

Pravda, 23.07.2009.

SRBIJA NE ŽELI PARADU PEDERA

Alo!, 24.08.2009.

PEDERIMA DAJU, BORCE BLOKIRAJU

Pravda, 10.09.2009.

GEJ PARADA JE NAMETANJE NOVE IDEOLOGIJE SRBIJI

Alo!, 12.09.2009.

POSLE PEDERA ĆE PARADIRATI SODOMISTI I NEKROFILI!

Glas Javnosti, 13.09.2009.

ŽIVOT JE NA NAŠOJ STRANI

Beograđani juče masovno podržali akciju "Porodična šetnja"

Pravda, 15.09.2009.

HOMOSEKSUALIZAM NIJE EVROPSKA VREDNOST

Večernje Novosti, 16.09.2009.

ŽURKA NEDEVIJANTNIH

Pokret 1389 prijavio skup pred "Paradu ponosa" Srpski narodni pokret 1389 prijavio je juče policiji da će na Platou ispred Filozofskog fakulteta organizovati žurku koja treba da se završi neposredno pre početka "Parade ponosa".

Alo!, 18.09.2009.

NAROD PLAĆA GEJ PARADU 390.000 EVRA

INSTITUCIJE

Kada je reč o institucijama svakako da je jasno da je država pokazala veliku nemoć u razračunavanju sa nasilnicima i huliganima koji, iako godinama unazad poznati policiji, kao i ako postoje prijave protiv njih – ostaju nekažnjeni, a i slučajevi neprocesuirani. Ono što je nakon 20. septembra postala ogoljena činjenica koja se ne može poricati jeste da su upravo predstavnici vlasti svojim mlakim i nedovoljno ubedljivim izjavama, odnosno, predugim ćutanjem kada je reč o LGBTIQ populaciji – doprineli atmosferi u kojoj je bilo sasvim moguće nekažnjeno pozivati na linč čitavog jednog dela populacije. Iako su iste one grupacije koje su prekinule beogradsku Paradu ponosa 2001. godine i sada otvoreno pretile i bukvalno najavljuvale nasilje tj. da će učiniti isto što su i pre osam godina – bilo je potrebno da jedna osoba bude ubijena, da se Povorka ponosa zabrani, da bi se država tek tada uhvatila u koštac sa poznatim nasilnicima. Činjenica je da je određen stepen saradnje predstavnika institucija postojao tokom priprema Povorke ponosa, međutim iskrenu podršku za održavanje Povorke od strane predstavnica/ka institucija stigla je jedino od državnog sekretara u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Marka Karadžića, kao i kancelarija Republičkog zaštitnika građana i Pokrajinskog ombudsmana. Takođe je i činjenica da su neki predstavnici vlasti koristili svaku priliku da se ograde od protesta koji je zapravo predstavljao uživanje osnovnog ljudskog prava – prava na slobodno okupljanje.

Naime, postojao je skoro obrazac kojim su se služili predstavnici vlasti kada su davali izjave o Belgrade Pride-u i sastojao se u tome da se obavezno naglasi kako oni "ne dele uverenja ili vrednosti" učesnika Povorke – stav koji je potpuno nerazumljiv s obzirom da seksualna orijentacija ne predstavlja uverenje ili vrednost, poput demokratije, poštovanja različitosti ili zaštite ljudskih prava – ali da *ipak* podržavaju pravo na mirno okupljanje LGBTIQ osoba, uprkos ekstremnim rizicima.

I dok je postojala stalna komunikacija Organizacionog odbora sa predstavnicima Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Ministarstvom unutrašnjih poslova, Zaštitnikom građana – gradonačelnik Beograda je jedini predstavnik vlasti koji je odbio čak i da se sastane sa organizatorima/organizatorima Povorke. Organizatori

su gradonačelnikovu izjavu da bi “seksualna opredeljenja trebalo da ostanu u četiri zida”, iskoristili kao povod da zatraže sastanak ali ih puna dva meseca gradonačelnik Dragan Đilas nije udostojio niti odgovora.

U pregledu odnosa predstavnika institucija svakako ne bi trebalo izostaviti i izjave republičkog javnog tužioca Slobodana Radovanovića, koji je na apsolutno nedopustiv način komentarisao pretnje koje su predstavnici desničarskih i fašističkih organizacija upućivale učesnicima Povorke ponosa:

“Ne možemo mi da reagujemo na natpise u medijima, mi možemo da reagujemo ako dođe do nekih posledica iz svega toga. Mislim da što se tiče medija, ne vidim ja tu nešto, imamo oprečne stavove, to su neki polemički tonovi. Daj sad da ne komentarišemo to, ali hajde da stvorimo uslove da se to sve završi u redu i miru.”³

Ova izjava oslikava obrazac u ponašanju državnih zvaničnika prema zaštiti Povorke – oni u jednom dahu kažu kako građani treba da uživaju punu sigurnost, ali onda ne preduzmu nikakve konkretne mere da bi tu sigurnost zaista i obezbedili. Stav tužioca besmislen je i sa čisto pravnog stanovišta. Potpuno je netačno da policija i tužilaštvo mogu da reaguju samo ako “dođe do nekih posledica” usled pretnji nasiljem. U najmanju ruku takvim izjavama ispunjeni su bitni elementi krivičnog dela ugrožavanja sigurnosti iz člana 138 Krivičnog zakonika Republike Srbije, koji osim same pretnje ne zahtevaju postojanje bilo kakve druge posledice. S druge strane, izjava najvišeg tužilačkog organa u Republici Srbiji o “polemičkim tonovima” i “oprečnim stavovima” šalje vrlo jasnu, i opasnu poruku – da jedna grupa ljudi koja želi da se mirno okupi, i druga grupa ljudi koja želi da ih nasilno u tome spreči, u stvari vode nekakvu legitimnu javnu polemiku ili debatu, umesto da pretnje nasiljem ne mogu imati mesta u jednom demokratskom društvu. Atmosfera u kojoj se polemikom smatralo to što se poziva na linč dela populacije kulminirala je ubistvom francuskog državljanina Brisa Tatona, tj. zabranom Povorke ponosa.

Na dan kada je Povorka ponosa trebala da bude održana uhapšeno je 35 pripadnika desničarskih i fašističkih organizacija Srpski narodni pokret 1389 i Obraz, među kojima i lideri ovih organizacija Miša Vacić i Mladen Obradović. Interesantno je da su uhapšeni

privedeni zbog okupljanja u centru grada uprkos zabrani policije. Vacić i Obradović proveli su u pritvoru 30 dana, a za to vreme policija je radila na prikupljanju dokaza za više krivičnih dela. Predstavnici Odeljenja za javni red i mir beogradske policije obavestili su Labris da su nakon zabrane Povorke ponosa radili na prikupljanju dokaznog materijala koji se uglavnom sastojao od napisa u medijima i materijala koji je policija posedovala od ranije (!), nakon čega su podneli krivične prijave republičkom javnom tužilaštvu protiv Mladena Obradovića (Obraz) na osnovu člana 387. Rasna i druga diskriminacija, Krivičnog zakonika Srbije; zatim protiv Miše Vacića na osnovu člana 348. Nedoovoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija Krivičnog zakonika Srbije; kao i protiv Radojka Ljubičića (1389) i Ivana Ivanovića (udruženje Naši iz Arandjelovca) – na čijim slučajevima, po rečima policije, tužilaštvo već radi.

Takođe, nakon zabrane Povorke ponosa Republički tužilac Slobodan Radovanović javno je tražio zabranu ovih organizacija, a ubrzo potom ova inicijativa zvanično je prosleđena Ustavnom sudu Srbije. Imajući u vidu da ova institucija mnoge predmete razmatra godinama, izvesno je da su 1389 i Obraz daleko od zabrane.

Drugi važan događaj za LGBTIQ populaciju u 2009. godini svakako je i već pomenuto usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije. Samo dan pre nego što je o usvajanju ovog zakona trebalo da se glasa Vlada Republike Srbije povukla je ovaj zakon iz skupštinske procedure, a zbog intervencije Srpske pravoslavne crkve koja je tražila zamenu člana 18, koji se odnosi na verska uverenja, kao i brisanje člana 21, koji zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije. Tokom 22 dana, koliko je bilo potrebno da se zakon vrati u skupštinsku proceduru i izglasa, bio je izražen napor pre svega Koalicije protiv diskriminacije⁴ u lobiranju i zagovaranju za usvajanje ovog zakona u neizmenjenom sadržaju. Pored preko 400 predloženih amandmana na predlog Zakona o zabrani diskriminacije, nakon vraćanja u skupštinsku proceduru neretko smo imale/i prilike da slušamo govor mržnje prema LGBTIQ populaciji za skupštinskom govornicom, kao i putem medija. Posle svega, Zakon o zabrani diskriminacije je usvojen 26. marta 2009. godine, sa 127 glasova za i 59 glasova protiv.

³ “Pretnje desnice uoči povorke”, B92, 16.9.2009.: republički javni tužilac, g. Slobodan Radovanović

⁴ Prilog br. 1

DISKRIMINACIJA I NASILJE

Kada je reč o fašističkim i desničarskim organizacijama, valja napomenuti da je od samog početka priprema Povorka ponosa Organizacioni odbor bio svestan rizika koji ovaj događaj nosi sa sobom. Situacija je takva da su iste one nasilničke grupe koje su učestvovala u razbijanju prve Parade ponosa u Beogradu 30.06.2001. godine, manje više i dalje prisutne u našem društvu te je bilo logično očekivati povećano nasilje, pretnje, zastrašivanje – kao i uvek uostalom kada poraste vidljivost LGBTIQ osoba.

Prvi talas pretnji organizatorima Povorka ponosa usledio je nakon objave datuma održavanja skupa i sve pretnje koje su stizale putem Facebook-a, sms-a, telefonski pozivi, kao i presretanja na ulici članica odbora – uredno su prijavljene policiji⁵.

Istovremeno, krajem jula meseca, fasade Beograda osvanjuju ispisane grafitima “Smrt pederima” i “Stop gej paradi”, potpisani od strane Otačastvenog pokreta Obraz i navijača fudbalskog kluba Partizan. Grafiti sa državnih institucija su ubrzo okrećeni (ali ne i oni na zgradama u privatnom vlasništvu), nakon čega je usledio novi talas poziva na linč na zidovima Beograda i drugih gradova u Srbiji.

Tokom naredna dva meseca, sve do 20. septembra, za kada je Povorka bila zakazana, predstavnici *Obraza*, *Srpskog narodnog pokreta 1389* i udruženja *Nashi* iz Arandjelovca su, putem medija, pretili nasiljem i najavljivali da će učiniti isto ono što su i 2001. godine. Sve ove izjave koje predstavljaju očiti govor mržnje – članovi/članice Organizacionog odbora su prijavljivali policiji koja je dalje postupala po ovim prijavama. Jedna od akcija koja je usledila nakon zabrane Povorka bila je i hapšenje predstavnika desničarskih i fašističkih organizacija kao i inicijativa za zabranu ovih organizacija.

Pored pretnji nasiljem izazvanih organizovanjem Povorka važno je navesti i ishod krivičnog postupka pokrenutog nakon napada na učesnice/ke *Queer Beograd festivala 2008. godine*. Ovo je jedan od prvih krivičnih postupaka koji je pokrenut upravo zbog nasilja nad LGBT osobama u Srbiji. Policija je na licu mesta

⁵ Neke od pretnji koje su organizatori dobijali putem sms-a: *Dobićete batine, stoko pederska!; Džaba se trudite! Biće krvoprolića bez obzira koliko policije ili privatnog obezbeđenja angažujete, sad smo spremni na sve, čekamo...; Jebem ti familiju bolesnu, marš iz Srbije!*

uhapsila i privela dvojicu napadača, pripadnika *Obraza*, protiv kojih su pokrenute krivične prijave za krivična dela nasilničko po-
našanje iz člana 334, st. 2 Krivičnog zakonika i krivično delo nano-
šenje teških telesnih povreda iz člana 121. KZ-a Republike Srbije. Pored krivičnih prijava policije, Labris je takođe podigao krivičnu prijavu za krivično delo rasna i druga diskriminacija iz člana 387. KZ-a jer je nasilje bilo motivisano homofobijom i diskriminacijom na osnovu seksualne orijentacije. Ova poslednja krivična prijava u martu 2009. godine je od strane tužilaštva ocenjena kao neosnovana, nakon čega su nastavljeni postupci po službenoj dužnosti, a dvoje oštećenih u ovom slučaju su podigli privatne krivične prijave, ponovo na osnovu člana 387. KZ-a – rasna i druga diskriminacija. Do danas ne znamo šta se desilo sa tim krivičnim prijavama, a postupak se dodatno odugovlači trenutnom reformom sudskog sistema Republike Srbije.

OSTALE AKTIVNOSTI LABRISA U 2009. GODINI

Info centar

U maju 2009. godine održan je šesti seminar “Na slovo, na slovo... L” za lezbejke i žene drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne. Ovo je po broju učesnica bio najveći seminar do sada, na kojem je učestvovalo 28 učesnica iz šest gradova u Srbiji, a takođe i po jedna učesnica iz Makedonije i iz Nemačke, što je ponovo dokazalo međunarodni karakter ovih seminara. Iako je prvobitno bilo zamišljeno da ovaj seminar bude namenjen onim ženama/osobama koje su već učestvovala u prethodnim seminarima *Na slovo, na slovo... L*, tokom organizacije smo odlučile da seminar bude otvoren i za nove učesnice. Na ovom seminaru, održanom u Kovačici kod Pančeva, obrađivale su se teme koje su ranije već bile zastupljene na Labrisovim seminarima, ali i neke nove. Pored seminara, u okviru edukativnih aktivnosti za lezbejke i neheteroseksualne žene u drugoj polovini godine održane su i dve radionice o lezbejskoj egzistenciji i identitetima u okviru ciklusa radionica *Razgovori o tabuima*, kao i promocija knjige Dr. Zorice Mršević *Ka demokratskom društvu – istopolne porodice*.

Rezultati istraživanja potreba lezbejske zajednice iz 2008. godine koje je za Labris sprovedla Nataša Milenković⁶ govore o velikom problemu lezbejki koje žive izvan Beograda, a koje imaju mnogo teškoća u upoznavanju drugih lezbejki, kao i dobijanju podrške od LGBTIQ organizacija. Zato smo odlučile da u narednim godinama obilazimo razne gradove u Srbiji i pokušamo da stupimo u kontakt sa što više lezbejki, kako bismo sa njima razmenile informacije o aktivnostima Labrisa i mogućnostima dalje saradnje i povezivanja sa njima. U okviru ovih akcija u 2009. godini aktivistkinje Labrisa posetile su Zrenjanin i Šabac, gde su imale prilike da se upoznaju sa ukupno 22 žene iz ovih gradova. Tokom posete imale smo priliku da se upoznamo sa načinima na koje one žive, koji su najčešći problemi sa kojima se suočavaju, na koji način se socijalizuju i dolaze u kontakt sa drugim lezbejkama, itd. Takođe smo mogle da ih informišemo o aktivnostima Labrisa i mogućnostima njihovog uključivanja u naše programe. Najvažnija naučena lekcija tokom ovih poseta tiče se važnosti naših napora da stupimo u kontakt sa što više lezbejki tako što ćemo se mi obratiti njima, umesto da čekamo da one dođu kod nas.

Edukacija i lobiranje

Uz podršku Astraea Lesbian Foundation for Justice i Swedish Helsinki Committee, Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, a u saradnji sa Psihokodom, Beograd i Gayten LGBT – Centrom za unapređenje prava seksualnih manjina, organizovala je četvrti po redu seminar, na temu “Istopolna orijentacija u savetodavnom i terapijskom radu”. Seminar je održan u Beogradu, od 8. do 11. aprila za stručnjakinje i stručnjake koji se bave savetodavnim i terapijskim radom (psihijatrica/psihijatri, psihološkinje/psiholozi, pedagoškinje/pedagozi i socijalne radnice/radnici), u cilju povećanja njihove informisanosti o LGBT temama, senzibilizacije, ostvarivanja saradnje nakon seminara, stvaranja mreže LGBT friendly stručnjaka/inja, itd. Za četiri dana, koliko je trajao seminar, održane su radionice/predavanja na temu – identiteti i istopolna orijentacija, svakodnevni život lezbejki u Srbiji, trans egzistencija, ljudska prava lezbejki i gejeva, društveni mehanizmi homofobije i predrasude.

Dve predstavnice Labrisa su u novembru i decembru učestvovala na seminarima o rodnoj ravnopravnosti organizovanim za zaposlene u kancelariji Republičkog zaštitnika građana, odnosno za zaposlene u kancelariji Pokrajinskog ombudsmana. Na ovim seminarima predstavnice Labrisa su u okviru predavanja o LGBT pravima upoznale učesnice/ke seminara sa najčešćim problemima sa kojima se suočava LGBT zajednica i razmenile iskustva vezana za organizaciju Povorke ponosa, kao i primere dobre prakse dosadašnje saradnje sa ovim institucijama koje rade na zaštiti i promociji ljudskih prava u Srbiji.

Predstavnica Labrisa je u decembru održala tri radionice za studentkinje i studente *Škole nove politike*. Ova škola je deo programa *Inicijative mladih za ljudska prava* za mlade aktivistkinje/aktiviste, članice/ove političkih partija i mlade novinarke/novinare. Radionice o LGBT pravima i homofobiji su održane u Beogradu, Nišu i Novom Sadu za ukupno 39 učesnica/ka.

Kao i prethodnih godina, Labris je obeležio 17. maj, Međunarodni dan protiv homofobije, ovog puta u saradnji sa Queeria centrom. Ovaj dan obeležile smo neformalnom konferencijom za novinare u *Cinema kafeu*. Za ovu priliku Labris je u saradnji sa produkcijskom kućom *Frame* snimio kratki dokumentarni film o našem radu i položaju lezbejki i gejeva u Srbiji.

U februaru 2009. Labris je dobio odgovor Republičke radiodifuzne agencije (RRA) na tri predstavke zbog govora mržnje protiv lezbejske i gej populacije, kao i protiv žena, kojim je RRA sve tri predstavke ocenila kao neosnovane. Labris je pomenute predstavke podneo RRA još 2007. godine, a zbog emitovanja govora mržnje prema lezbejskoj i gej populaciji na TV Pink i RTS. Kako nije bilo odgovora od strane RRA, u decembru 2008. Labris se obratio Republičkom Zaštitniku građana sa pritužbom, s obzirom da član 14.2. Zakona o radiodifuziji obavezuje Republičku radiodifuznu agenciju da odgovori podnosiocu predstavke čak i u slučaju kada predstavku oceni kao neosnovanu. Takođe, član 14.3. ovog zakona obavezuje Republičku radiodifuznu agenciju da protiv emitera preduzme mere ukoliko predstavku oceni kao osnovanu. Nakon reakcije republičkog zaštitnika građana, RRA je odgovorila Labrisu ocenivši predstavke kao neosnovane, iako navode da u navedenim emisijama (*Ključ*, RTS i *Piramida* i *Bravo show*, Pink) jeste bilo

⁶ http://labris.org.rs/images/stories/seminari_pozivi/izvestaj_istrazivanje%20potreba.pdf

negativnih komentara⁷ o LGBT osobama i ženama, ali da bi eventualno preduzimanje mera protiv emitera predstavljalo kršenje slobode govora i misli.

Pravno savetovalište

Pravno savetovalište za LGBTIQ osobe u okviru Labrisa – organizacije za lezbejska ljudska prava jedino je ovakve vrste u Srbiji. Savetovalište je otpočelo sa radom u aprilu 2008. godine. Tokom 2009. godine za usluge pravnog savetovanja Labrisu se obratilo ukupno pet osoba sa različitim pitanjima/problemima: informisanje vezano za mogućnosti traženja azila u Holandiji na osnovu lezbejske seksualne orijentacije, fizički napad na lezbejku u Zrenjaninu, rešavanje imovinskih prava u gej vezi, informisanje u vezi sa pravnim i socijalnim položajem za transrodne osobe u malom mestu u Srbiji. U novembru se Labrisu obratio M.Z, otac maloletne transrodne osobe T.Z. koja je uhapšena u Nemačkoj pod optužbom da je učestvovala u pljački. Gospodin M.Z. obratio se Labrisu za podršku zbog lošeg mentalnog stanja u kojem se nalazilo njegovo dete. Prema njegovim rečima, boravak u zatvoru je bio u nehumanim uslovima. Nakon sastanka sa M.Z. Labris se obratio srpskom konzulatu u Hamburgu sa sledećim molbama: da konzul poseti T.Z u zatvoru i preispita uslove njenog boravka, da se uveri da su načini prema kojima se u zatvoru postupaju prema T.Z. u saglasnosti sa nemačkim zakonima i propisima, kao i da T.Z. ne trpi nasilje i/ili diskriminaciju na osnovu rodnog identiteta. Srpski konzul iz Hamburga bio je vrlo otvoren za saradnju. On je najpre poslao dopis zatvoru, a zatim i posetio T.Z, nakon čega je zahtevao da ga redovno obaveštavaju o stanju i uslovima u kojima T.Z. boravi.

7 Primeri izjava: Jovica Stojanović, sociolog, u emisiji Ključ na RTS-u: *“Za mene je ljubav kada sretnem neku ženu koja je prosečna srpska krava i od nje napravim boginju. I ja sam tad pun sebe.”*

Ivana Žigon, glumica, u emisiji Piramida na TV Pink: *“Dakle, ljudska prava, čini mi se, više ne štite ono dostojanstveno i ljudsko u čoveku, nego sve više slušamo, ne znam, o pravima nekih patoloških i nastranih pojava. Recimo, prava homoseksualaca, prava... pa uopšte ne znam da li je bilo toliko narkomana dok Evropa i Zapad nisu počeli da nas uče kako treba da živimo.”*

PRATEĆE AKTIVNOSTI NAKON ZABRANE POVORKE PONOSA

Nakon zabrane Povorke ponosa 2009. Labris je inicirao izradu LGBT Platforme – dokument kojim bi se definisao minimum razumevanja među LGBT organizacijama. Povod za ovu inicijativu bila su brojna neslaganja tokom organizacionog procesa Povorke ponosa između LGBTIQ organizacija i aktivista. Usled nemogućnosti da se sa svim LGBT organizacijama postigne dogovor o minimumu razumevanja, Labris je zajedno sa Gaytenom LGBT, Asocijacijom Duga iz Šapca i Sigurnim pulsom mladih potpisao *Principe o saradnji i međusobnom usaglašenom delovanju organizacija koje se zalažu za LGBTIQ ljudska prava*⁸. Potpisivanje ovog dokumenta predstavlja važan korak za LGBT aktivizam u Srbiji. Nakon potpisivanja Principa, ove četiri organizacije konkurisale su sa predlogom projekta Ministarstvu za ljudska i manjinska prava “Dijalog i saradnja sa predstavnicima institucija na temu položaja LGBTIQ populacije u Srbiji”. Do dana pisanja ovog izveštaja nismo dobile/i nikakav odgovor Ministarstva za ljudska i manjinska prava, iako Ministar u javnosti ističe kako saraduje sa organizacijama civilnog društva koje se zalažu za LGBTIQ prava. Bez obzira na ishod ovog predloga zajedničkog projekta LGBTIQ organizacija, važno je istaći bitan momenat ostvarivanja saradnje između LGBTIQ organizacija, što predstavlja dobru osnovu za buduće zajedničko delovanje na ostvarivanju prava LGBTIQ osoba u Srbiji.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Nema sumnje da 2009. godina po mnogo čemu predstavlja važnu godinu kada su u pitanju prava LGBTIQ osoba, pre svega jer su LGBTIQ prava skoro čitave godine bila u fokusu javnog političkog delovanja, najpre prilikom problema oko usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije, a zatim i u toku organizacije Povorke ponosa 2009. I dok sa jedne strane LGBTIQ populacija dobija najveću podršku ikada od strane brojnih javnih ličnosti i vodećih domaćih i međunarodnih organizacija, sa druge strane predstavnici institucija pokazuju potpunu nespornost za sistematski rad na promociji i unapređenju LGBTIQ ljudskih prava, podrška sa ove strane ostaje samo deklarativna, dok je iskrena podrška isključivo rezultat delovanja pojedinačnih senzibilisanih osoba.

Preporuke državnim organima za unapređenje položaja LGBTIQ populacije:

- Omogućiti LGBTIQ osobama uživanje prava na slobodno okupljanje i osigurati bezbednost učesnica/ka na skupovima
- Procesuirati sve slučajeve nasilja nad LGBTIQ osobama, ali i one koje se tiču pretnji aktivistkinjama i aktivistima za LGBTIQ prava, tj. pronaći i kazniti počinioce ovih krivičnih dela
- Promovisati pravo na seksualnu orijentaciju kao jedno od osnovnih ljudskih prava
- Razviti programe s ciljem senzibilisanja zaposlenih u državnim institucijama za pitanje seksualne orijentacije i LGBTIQ ljudskih prava, pre svega za zaposlene u institucijama sudstva, tužilaštva, policije i zdravstva
- Uvesti krivično delo zločin iz mržnje u postojeći Krivični zakonik Republike Srbije
- Usvojiti zakonodavstvo neophodno za prepoznavanje i poštovanje prava transeksualnih i transrodnih osoba
- Distribuirati svim relevantnim ustanovama i institucijama informacije potrebne za adekvatnu podršku transeksualnim i transrodnim osobama

PRILOG 1

Saopštenje Koalicije protiv diskriminacije i partnerskih organizacija povodom povlačenja Zakona o zabrani diskriminacije iz skupštinske procedure

“STOP RUŠENJU ZAKONA PROTIV DISKRIMINACIJE”

11. mart 2009.

Koalicija protiv diskriminacije i partnerske organizacije iz cele Srbije, najoštrije osuđuju najnoviji pokušaj rušenja Predloga zakona protiv diskriminacije izvršen od strane “tradicionalnih crkava i verskih zajednica” i zahtevaju od Vlade Republike Srbije hitno vraćanje neizmenjenog zakonskog teksta u proceduru usvajanja pred poslanicima Narodne skupštine.

Predstavnici Koalicije protiv diskriminacije imali su prilike da izvrše uvid u zahteve za izmenu Predloga zakona protiv diskriminacije koji su Vladi Republike Srbije dostavljeni u utorak, 10. marta 2009. Ovi zahtevi su u svemu neprihvatljivi i dokazuju da pravi motiv njihovog napada nije gej i lezbejska zajednica već sam zakonski tekst, odnosno načelo jednakosti svih onih koji žive u našem društvu. Udovoljavanje ovim zahtevima na drastičan način bi izmenilo suštinu zakona i u potpunosti obesmisllilo zakonodavni napor.

Lista “prigovora na zakon” je veoma ekstenzivna i u njoj se ističu tri posebne grupe zahteva. U jednoj grupi se napadaju odredbe o različitim oblicima diskriminacije, počevši od principa jednakih prava i sloboda, preko zahteva da se pravilo o zabrani udruživanja radi vršenja diskriminacije ukloni iz teksta zakona, pa do negiranja pojedinih teških oblika diskriminacije, kao što su genocid, etničko čišćenje, odnosno diskriminacije koja je učinjena prema pojedinim, naročito ugroženim kategorijama lica (na osnovu rasne ili verske pripadnosti, jezika, političkog opredeljenja, pola, rodnog identiteta, seksualnog opredeljenja i invaliditeta).

Meta druge grupe zahteva je čitav odeljak Zakona koji govori o posebnim slučajevima diskriminacije. Nakon obrušavanja na član 21. i ukazivanja da Zakon ne bi smeo da sadrži odredbe koje se odnose na zabranu diskriminacije na osnovu rodnog identiteta i seksualne orijentacije, predlažu se intervencije u čitavom nizu drugih posebnih slučajeva diskriminacije, a zatim se nedvosmisleno traži brisanje celog poglavlja koje se bavi zabranom diskriminacije prema pojedinim kategorijama lica i to rečima:

“Brisati Deo III (čl. 15-27), zadržati samo opštu zabranu prisile na izjašnjavanje o ličnim svojstvima, osim u opravdanim slučajevima i/ili slučajevima propisanim zakonom”.

Najzad, u treću grupu zahteva smešteni su pokušaji da se oteža postupak pravne zaštite od diskriminacije i to brisanjem onih pravila čiji je jedini cilj da povređenom bitno olakša put

PRILOG 1

obezbeđivanja sudske zaštite. Ova pravila, potrebno je takođe istaći, predstavljaju i jednu od najvažnijih tačaka vezivanja Predloga zakona za antidiskriminacione direktive Evropske Unije i bez njihove direktne implementacije u domaći pravni sistem ne bi moglo da se zamisli uspešno usklađivanje dva pravna sistema u ovoj oblasti, što ostaje jedan od najvažnijih uslova za stavljanje Srbije na "belu šengensku listu".

Koalicija protiv diskriminacije i partnerske organizacije zbog toga zahtevaju od Vlade Republike Srbije da na prvoj sledećoj sednici ponovo utvrdi Predlog zakona protiv diskriminacije u prvobitnom, neizmenjenom obliku i da ga uputi Narodnoj skupštini na usvajanje po hitnom postupku. Takođe zahtevamo od predsednice Narodne skupštine da bez odlaganja stavi na dnevni red sednice Skupštine Predlog Zakona protiv diskriminacije, a od narodnih poslanika da tekst Predloga zakona jednoglasno usvoje. Na ovaj način bi bila umanjena šteta pričinjena politički neodgovornim povlačenjem Predloga zakona iz skupštinske procedure. Naš je zajednički stav da bi usvajanjem Zakona protiv diskriminacije Srbija dobila pravi spomenik pravne kulture koji bi služio na ponos svim građanima zemlje i istovremeno predstavljao pokazatelj čvrstog demokratiskog i proevropskog opredeljenja države.

Članice Koalicije protiv diskriminacije su Centar za unapređivanje pravnih studija, Švedski helsinški odbor za ljudska prava, Gej-Strejt Alijansa, Inicijativa mladih za ljudska prava, Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, Anti-trafiking centar, Mreža odbora za ljudska prava (CHRIS network), Udruženje studenata sa hendikepom, Inicijativa za inkluziju "VelikiMali" i Gayten LGBT.

PRILOG 2

Saopštenje Koalicije protiv diskriminacije povodom pretnji smrću državnom sekretaru Marku Karadžiću

**SMESTA UHAPSITI ONE KOJI PRETE DRŽAVNOM SKERETARU
MINISTARSTVA ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA**

Beograd, 16.04.2009.

Povodom najnovijih pretnji smrću Državnom sekretaru Ministarstva za ljudska i manjinska prava Marku Karadžiću, Koalicija protiv diskriminacije zahteva od policije i tužilaštva da odmah pronade i privede počiniocima ovog krivičnog dela.

Takođe, od Ministra za ljudska i manjinska prava, Svetozara Čiplića, ali i cele Vlade Republike Srbije, očekujemo da odmah osudi ovakve napade na člana Vlade koji se poslednjih meseci nedvosmisleno zalaže za jednakopravnost svih građana i građanki u Srbiji.

Smatramo apsolutno neprihvatljivim da se ni nakon ponovljenih, ovaj put mnogo ozbiljnijih pretnji, niko iz Vlade Republike Srbije nije oglosio povodom ovog slučaja kršenja ljudskih prava i napada na one koji javno podržavaju poštovanje ljudskih prava svih građana i građanki Srbije i time služe za primer svim predstavnicima vlasti.

Ćutanje Vlade Republike Srbije o pretnjama smrću jednom Državnom sekretaru - zabrinjava nas i tera na sumnju u pogledu zaštite "običnih ljudi" – pa se pitamo šta može bilo koji pojedinac da očekuje ako država ne reaguje kada se poziva na linč predstavnika vlasti.

Naglašavamo i da je Marko Karadžić izložen pretnjama zbog, kako je u pismo navedeno, "po-dršci antidiskriminacionom zakonu" kao i "pravu homoseksualnih osoba na proteste".

Zato podsećamo da je pre nekoliko nedelja i organizacija "Nacionalni stroj" čiji su pripadnici poznati policiji, pravosuđu i javnosti, u Novom Sadu lepila nalepnice sa pretnjama i govorom mržnje prema istopolno orijentisanim osobama. Ni u ovom slučaju počinioci nisu privedeni.

Slične pretnje pripadnicima manjinskih grupa i predstavnicima vlasti koji govore u prilog poštovanja ljudskih prava svih građana, pojavljuju se na sajtovima organizacija "Obraz", "Storm-front", "Naši" i "Srpski nacionalisti", ali bez ikakve reakcije policije.

Zbog svega navedenog, slažemo se sa ocenom da je ovo napad na sve koji se u Srbiji bore za ljudska prava i tražimo od odgovornih da odmah reaguju te uhapsu one koji pozivaju na nasilje i mržnju.

PRILOG 3

PROGLAS NEKA BUDE POVORKA PONOSA, POTPISAN OD STRANE 89 ORGANIZACIJA

Mi dole potpisane/i,

Pozdravljamo usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije kao znak spremnosti državnih institucija da postave osnove zaštite prava manjinskih društvenih grupa, sa svešću o tome da država i svaka/o od nas pojedinačno može i mora da utiče na smanjenje diskriminacije i izgradnju tolerantnog društva koje poštuje univerzalna ljudska prava i vrednosti.

Mi ne pristajemo na mogućnost da se u Srbiji 2009. godine i ikad više uskraćuju ljudska prava ma koje građanke i ma kog građanina samo zbog činjenice da su različite/i po bilo kom ličnom svojstvu.

Mi ne pristajemo da lezbejke, gejevi, biseksualne i transrodne (LGBT) osobe u Srbiji budu vređane, diskriminisane i da budu stalne mete mržnje i nasilja.

Podržavamo LGBT osobe u istrajnoj borbi za svoja prava i ravnopravnost u društvu i da na sve dozvoljene načine, kroz razne aktivnosti, javne debate, nenasilne proteste i okupljanja, predstavljamo svoje ciljeve.

Građanke i građani Srbije, bez obzira na svoju seksualnu orijentaciju, izraziće na javnom događaju 2009. svoje legitimne težnje u borbi ka ostvarivanju potpune ravnopravnosti u društvu.

Podsećamo da se ove godine obeležava 40 godina svetskog LGBT pokreta, koji je nastao iz mirovnog, ženskog i antirasističkog pokreta.

Takođe, podsećamo da najviši pravni dokumenti Republike Srbije i međunarodne povelje čija je potpisnica naša država u potpunosti afirmišu pravo na javno okupljanje i u potpunosti zabranjuju nasilje prouzrokovano mržnjom.

Više ne prihvatamo homofobiju i izgovore!

Belgrade Pride će se održati 2009. godine, i mi je s ponosom podržavamo kao važan i hrabar korak naših sugrađanki i sugrađana, LGBT osoba, njihovih prijateljica i prijatelja, rođaka i saradnika/ka u borbi za jednakost i slobodu.

Neka bude Povorka ponosa – Belgrade Pride!

PRILOG 4

Република Србија
 МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
 Дирекција полиције
 03 Број: 8988 /09-20
 19.09.2009. године
 Београд,

На основу члана 2. Закона о окупљању грађана, у предмету одржавање јавног скупа и јавног скупа у покрету под називом „Поворка поноса“, заказаном за 20.09.2009. године, у времену од 11,00 до 14,00 сати на Платоу код Филозофског факултета, директор полиције доноси:

РЕШЕЊЕ

Сазивачу јавног скупа под називом „Поворка поноса“ о промени локације, тј да се јавни скуп одржи у Парку пријатељства (Ушће), на Новом Београду или на Платоу испред Палате Србија, сходно Решењу о одређивању простора за окупљање грађана у Београду („Сл. лист града Београда“, бр. 13/97).

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Организатор „Параде поноса“ пријавио је у ПС Стари Град Полицијске управе за град Београд дана 31.08.2009. године јавни скуп и скуп у покрету, на простору: Плато Филозофског факултета – улица Васина – Трг Републике – улица Кнез Михајлова – Плато Филозофског факултета.

Сагледавајући укупно стање безбедности на територији града Београда, као и најаве више неформалних група и удружења грађана да ће по сваку цену настојати да насилно спрече одржавање најављеног скупа, постоје велики безбедносни ризици и претње за одржавање јавног скупа у центру града.

На основу безбедносних процена Министарства унутрашњих послова и других безбедносних служби Републике Србије, процењено је да је одржавање скупа на поменутој локацији са аспекта безбедности екстремно високог ризика и да може доћи до нарушавања јавног реда и мира у већем обиму на територији града Београда, угрожавања безбедности, живота и здравља учесника јавног скупа, као и безбедности људи, имовине државних органа, објеката ДК представништва, личне и имовинске сигурности грађана и безбедности саобраћаја.

У складу са наведеним, донето је решење као у диспозитиву.

Решење доставити:

- Организатору јавног скупа
- Полицијској управи за град Београд

ДИРЕКТОР ПОЛИЦИЈЕ
 Милорад Вељовић

PRILOG 5

PRINCIPI O MEĐUSOBNOJ SARADNJI I USAGLAŠENOM DELOVANJU ORGANIZACIJA ZA LGBTIQ LJUDSKA PRAVA

Asocijacija Duga, Gayten LGBT, Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava i
SPY Siguran puls mladih

Dokument **Principi o međusobnoj saradnji i usaglašenom delovanju organizacija za LGBTIQ ljudska prava** (u daljem tekstu Principi), razvijen je kao rezultat potrebe da se dosadašnja praksa rada i zajedničkih aktivnosti organizacija za LGBTIQ ljudska prava u Srbiji unapredi tako što će se definisati minimum potreba za zajedničkim nastupom i aktivnostima, kako bi se u komunikaciji sa različitim zainteresovanim stranama, snažnije zajednički delovalo na pitanjima od značaja za ljudska prava LGBTIQ populacije.

Dokument je nastao kao rezultat analize čiji je cilj bio da se utvrde suštinske potrebe i očekivanja LGBTIQ organizacija od njihovog zajedničkog delovanja na javnoj sceni u Srbiji, kao osnova za kreiranje budućeg, odgovarajućeg oblika zajedničkog rada.

Osnovna svrha i smisao Principa je da definišu zajedničko, usaglašeno delovanje organizacija potpisnica na poboljšanju položaja LGBTIQ populacije u Srbiji. Pod usaglašenim delovanjem podrazumeva se rad koji počiva na misiji, viziji i vrednostima definisanim ovim Principima.

Putem Principa, na najcelishodniji način se ustanovljava okvir i osnov za uspostavljanje jasnih pravila ponašanja organizacija potpisnica i pojedinaca/ki – članova/ica tih organizacija koje rade na rešavanju problema LGBTIQ populacije i unapređenju kvaliteta njihovog života, kao i sprečavanje konflikta interesa između organizacija i drugih, potencijalnih oblika konflikata.

Misija zajedničkog delovanja LGBT organizacija je rad na iskorenjivanju svih oblika nasilja i diskriminacije nad LGBTIQ osobama, rad na afirmisanju prava LGBTIQ osoba kroz stvaranje odgovarajućeg zakonskog okvira koji štiti i prepoznaje LGBTIQ populaciju kao i kreiranje sigurnog društvenog okruženja u kojem su LGBTIQ osobe ravnopravni građani i građanke.

Vizija organizacija koje su potpisnice Principa je društvo u kojem će sve osobe, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju, rodni identitet i druge različitosti biti jednake pred zakonom i u kojem će živeti dostojanstveno uz potpunu zaštitu i promociju njihovih osnovnih ljudskih prava.

PRILOG 5

Principi kao strateški dokument i kao mreža saradnje LGBTIQ organizacija u Srbiji, zasnivaju se na sledećim zajednički prihvaćenim vrednostima:

- Nehijerarhija i nedeljivost u poštovanju ljudskih prava i sloboda
- Jednaka prava svih na izražavanje različitosti
- Odsustvo svake vrste nasilja i diskriminacije
- Antifašizam
- Feminizam
- Nenasilno izražavanje stavova i vrednosti
- Podrška i solidarnost sa svim osetljivim i marginalizovanim društvenim grupama
- Aktivna participacija u društvenom životu zajednice

Gayten LGBT Centar za promociju prava seksualnih manjina
Asocijacija Duga
Spy – Siguran puls mladih
Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd